

Інтелектуально пасивні школярі як причина низької результативності в учінні

У статті розглянуто основні провідні принципи інтелектуальної пасивності школярів. Визначено основні види та групи дітей з різною інтелектуальною пасивністю, труднощами в учінні. Описано психологічні особливості пасивної орієнтації в поведінці молодших школярів. Запропоновано основні форми роботи.

Ключові слова: інтелектуальна пасивність, низька результативність в учінні, молодший школяр, пасивна орієнтація у поведінці.

В статье рассматриваются основные ведущие принципы интеллектуальной пассивности школьников. Определены основные виды и группы детей с разной интеллектуальной пассивностью, трудностями в учении. Описаны психологические особенности пассивной ориентации в поведении младших школьников. Предложены основные формы работы.

Ключевые слова: интеллектуальная пассивность, младший школьник, низкая результативность в учении, пассивная ориентация в поведении.

Реформування політичної, соціальної, економічної систем, демократизація і гуманізація усіх сфер суспільного життя безпосередньо пов'язані з удосконаленням системи навчально-виховної роботи сучасної школи, становленням підготовки високоінтелектуальної, внутрішньовільної і свідомої особистості, здатної розв'язувати соціальні і економічні проблеми молоді суверенної держави.

Реалізація завдань вдосконалення навчально-виховної роботи сучасної школи потребує якісного нового підходу до навчання і виховання дітей. На думку І.Д.Беха, це можливо за умови організації особистісно орієнтованого навчання, кінцевою метою якого є максимальне розкриття індивідуальних можливостей особистості кожного. Навчання повинно бути розвиваючим, спрямованим на здобуття дитиною нових знань і способів розумової діяльності, формування здібностей дитини [1, с.12].

Однак, як свідчить практика, втілення цих завдань в реаліях життя ускладнюється нестабільністю соціально-економічних процесів сьогодення, перевантаженням малоефективними технологіями навчання в школі та збереженням авторитарних форм спілкування вчителів з учнями, що значною мірою знижує потенціал розвитку дитини.

Особливої уваги потребує процес формування особистості молодшого школяра, що відбувається під безпосереднім, домінуючим впливом дорослих. За певних умов цей період може бути як найбільш сензитивним, так і негативним у розвитку дитини. Поступово зміна ігрової діяльності у навчальну, як провідну розпочинається одночасно, коли діти йдуть до школи.

Інтенсивність цього процесу у дитини обумовлена зовнішніми і внутрішніми умовами. Зовнішньою умовою психічного розвитку особистості є активна взаємодія дитини з соціальним середовищем (предметним світом і світом людей), що дозволяє їй виробити суб'єктну позицію у процесі соціалізації. Внутрішньою умовою рушійної сили розвитку, становлення і соціалізації особистості є психічна активність. Протилежною стороною психічної активності є пасивність, яка знижує адаптивну, захисну й інтегративну функції "Я" [2].

Як свідчать результати нашого дослідження, дефіцит активності у свідомості, спілкуванні і діяльності деформує процес соціалізації особистості дитини і виявляється в уникненні контактів, порушенні взаємодії як з однолітками, так і з дорослими, схильності до самотності.

Намагання бути прийнятим соціумом і невміння встановлювати бажані взаємовідносини, страх невідповідності очікуванням дорослих, примушують дитину до застосування психологічного захисту, який може бути як активним, так і пасивним. Значна кількість учнів потребують спеціального підходу в процесі навчання і виховання, як свідчить практика і результати психологічних досліджень, особливу групу таких дітей становлять інтелектуально пасивні школярі. Вивчення саме такої групи дітей потребує додаткового наукового дослідження.

Мета статті: вивчити провідні теоретичні засади інтелектуальної пасивності учнів, виділити психологічні особливості пасивної орієнтації у поведінці молодших школярів з низькою результативністю в учінні, розробити шляхи психолого-педагогічної корекції.

У своїй статті ми виходили з припущення, що пасивність виникає при дефіциті психічної активності у зовнішньому та внутрішньому плані, призводить до порушення саморегулюючої функції "Я", проявляється у різних формах і видах поведінки.

Проблеми інтелектуальної пасивності учнів вивчалися багатьма вченими: Д.Б.Богоявленською, Л.І. Божович, Н.С. Лейтес, А.К. Марковою, М.В. Матюхіною, Н.О. Менчинською, Л.В. Орловою, Л.С. Славіною, В.С. Юркевичем та ін. Дослідниками інтелектуальна

пасивність розглядається як наслідок неправильного виховання і навчання, коли дитина не пройшла протягом життя певний шлях розумового розвитку, не навчилася певним інтелектуальним навичкам та вмінням [2]; [5];[6]; [7]; [8];[10];[11].

Науковці виділяють наступні **причини виникнення** інтелектуальної пасивності молодшого школяра: знижена інтелектуальна активність; дефекти розвитку; фізичний стан здоров'я, який знижує розумові можливості; перевтома організму як наслідок напруженої роботи на уроках; невміння швидко виконувати домашні завдання; занадто частий перегляд телебачення; надмірне перевантаження дитини різноманітними видами діяльності (секції, кружки та ін.); несформованість пізнавальних інтересів, розумових навичок та вмінь; завищений рівень домагань; переживання дискомфорту при розумовому напруженні; підвищена реакція на новизну; своєрідність, шаблонність уяви; поверховий характер пізнання; негативне ставлення до інтелектуальної діяльності; особистісна тривожність; несформованість мотивів учіння; ускладнення навчального матеріалу; небажання займатися навчальною діяльністю у зв'язку з завищеною або заниженою самооцінкою, яка виникла через стійку неуспішність; порушення взаємовідносин з вчителями; безініціативність; послаблення, або надмірний контроль з боку батьків; зацікавленість позашкільною діяльністю.

Виникнення і закріплення пасивності у дітей обумовлені і особливостями темпераменту, характеру, такими рисами, як сором'язливість, вразливість і невпевненість у собі. Учні не проявляють ініціативності й активної участі в житті дитячого колективу. Таких дітей необхідно долучати до виконання спільної діяльності, навчати управляти своєю активністю, регулювати її, а також виховувати в собі психологічну якість – організованість. Поняття “активний учень” й “організований учень” близькі один до одного за змістом, але зміст їх не збігається повністю, оскільки організований учень активний, але не всякий активний учень є організованим, тобто вміє управляти своєю активністю, тримати себе в руках.

Вченими виділяються можливі труднощі у навчанні таких дітей:

1. При низькій працездатності відбувається зниження активності уваги і процесу запам'ятовування.
2. Діти краще запам'ятовують наочно-образний матеріал, ніж абстрактні поняття.
3. Недостатній розвиток короткочасної пам'яті впливає на процес засвоєння учнями навчального матеріалу на уроках математики, письма, читання.

4. Є труднощі в оволодінні математичними навичками, з розвитком практичного мислення.

5. Несформованість уявлень про довколишній світ, людей та їх взаємовідносини.

6. Не відповідають на питання, не виявляють здатності до пояснення своїх дій, найчастіше мовчать, хоча можуть бути підготовленими до уроку.

7. Обирають завдання, які є найбільш легкими і не потребують довгого обдумування.

8. Заучують матеріал без його осмислення, не виділяють логічних зв'язків, тому погано орієнтуються і розуміють зміст прочитаного.

С.І. Ожегов і К.К. Платонов вважають пасивність властивістю особистості, протилежну активності. Такі люди характеризуються неактивністю, інертністю, млявістю, бездіяльністю, байдужістю до довколишньої дійсності, залежать від діяльності інших, не виявляють самостійності [9].

У вітчизняній психології проблему інтелектуальної пасивності учнів досліджували Л.В. Орлова, Л.С. Славіна. Науковці виділяють наступні особливості інтелектуально пасивних дітей: знижений рівень інтелектуальної діяльності, обумовлений процесом виховання й проявляється у недостатній сформованості інтелектуальних умінь і навичок, у негативному ставленні до розумового навантаження; у використанні “обхідних шляхів” при виконанні інтелектуальних завдань; відсутність пізнавального інтересу до такої діяльності.

Відсутність пізнавального інтересу, які не мають для дитини безпосереднього практичного значення, призводить до утворення в таких дітей звички працювати з мінімальною затратою розумової активності. Діти звикають до цього, а іноді навіть й уникають її. Тому учні не здобувають інтелектуальних умінь і навичок, або отримують значно менше, ніж їх однолітки, що спричиняє недостатнє засвоєння певних знань.

Негативне ставлення до інтелектуальної діяльності, найчастіше виникає в тих випадках, коли дитині пред'являються вимоги, яких вона виконати не може, оскільки для більшості учнів вони з'являються вперше, коли дитина йде до школи і провідною діяльністю стає навчальна [10].

Виділяють 3 чинники, які викликають дефекти у пізнавальній діяльності учнів і тим самим впливають на їх результативність в учінні: несформованість прийомів навчальної діяльності; нерозвиненість психічних процесів; неадекватне використання учнями своїх стійких індивідуально-психологічних особливостей.

Така категорія учнів не проявляє допитливості, не є активними й самостійними, вимагає додаткового пояснення навчального матеріалу й персональної уваги. Разом з тим, Л.С. Славина зазначає, що такі діти не є розумово відсталими, хоча деякі з них за станом здоров'я, розвитком фізіологічних і психологічних функцій перебуває на межі між нормою і патологією [8, с. 26].

Л.В. Орлова, Л.С. Славина виділяють наступні види інтелектуальної пасивності: 1. Інтелектуальна пасивність як наслідок порушення операціонально-технічних механізмів інтелектуальної діяльності (відсутність відповідних знань, умінь, навичок). 2. Інтелектуальна пасивність як прояв негативної тенденції розвитку мотиваційно-потребової сфери особистості [10, с. 220].

Залежно від виділених видів інтелектуальної пасивності Л.С. Славина поділяє дітей на такі типи: учні з високою здатністю до засвоєння знань погано вчаться через ряд зовнішніх дидактичних причин (несприятливі умови для виконання домашніх завдань, байдужість батьків до навчання дитини, незадовільна підготовка вчителя тощо), тоді як діти із зниженою здатністю до навчання вчаться гірше, здебільшого внаслідок внутрішніх, психологічних причин (брак інтересу до знань, нераціональні методи навчання, уповільнений розумовий розвиток тощо) [8, с. 28]; [10, с. 172].

Привертають увагу дослідження Л.В. Орлової, яка за ступенем прояву інтелектуальної пасивності поділяє молодших школярів на чотири групи:

1. Учні з “мотиваційною” інтелектуальною пасивністю. Такі діти обирають переважно легкі шляхи до досягнення мети, не зацікавлені в роботі, прагнуть одержати швидкий результат без достатнього його осмислення, відчувають емоційний дискомфорт у ситуації інтелектуального напруження. У числі основних причин виникнення цього виду інтелектуальної пасивності – надмірна інформація розважального характеру в родині і суб'єктивно-пасивна роль дитини при її отриманні.

2. Група дітей з “операційно-технічною” інтелектуальною пасивністю, супроводжується наступними причинами: прогалини в знаннях; невміння застосовувати ці знання в новій ситуації; відсутність умінь організовувати власну учбову діяльність (засвоїти умову завдання, правильно сформулювати питання, самостійно працювати з підручником). Подібна інтелектуальна пасивність школярів проявляється в шаблонності розумової діяльності; використанні “обхідних шляхів”, нераціональних прийомів при виконанні навчальних завдань тощо.

3. Діти з “частковою” інтелектуальною пасивністю з деяких навчальних предметів і лише з окремих видів діяльності.

4. Група дітей з “розливою” або загальною інтелектуальною пасивністю. Такі діти не виявляють допитливості, не прагнуть до отримання нових знань, уникають напруженої розумової роботи. Інтелектуальна пасивність спостерігається в них як в учінні, так і у грі [8, с. 26-29].

Зазначена класифікація, яку надає автор не має категоричного характеру. Мова йде лише про ті прояви інтелектуальної пасивності, які спостерігаються у даної категорії учнів, а саме які належать до групи мотиваційної і загальної інтелектуальної пасивності.

Автором було встановлено, що різні симптоми інтелектуальної пасивності, що належать окремим її видам, можуть зустрічатися одночасно в однієї дитини і відрізнятися за ступенем виразності: від яскравої демонстративної до схованої, замаскованої інтелектуальної пасивності [8, с. 29].

Не можна зазначити, що інтелектуальна пасивність у більшості учнів проявляється вибірково. В результаті нашого експериментального дослідження виявлено, що інтелектуальна пасивність серед учнів проявляється, в основному, у ставленні до окремих навчальних предметів, що становить 23 % досліджуваних. В інших школярів такі особливості спостерігаються з усіх навчальних предметів.

Науковці вважають, що для подолання інтелектуальної пасивності необхідно враховувати кожний аспект, як мотиваційний так і операційно-технічний, оскільки зміна мотиву інтелектуальної діяльності не вирішує проблеми щодо створення відповідних інтелектуальних знань й умінь.

Спостереження за учнями молодшого шкільного віку під час учіння показали, що навчальна діяльність інтелектуально пасивних учнів відрізняється певними, подібними для всіх учнів різного віку особливостями. Виконуючи навчальне завдання, що вимагає активної розумової роботи, учні застосовували різні прийоми і засоби, які психологи називають “обхідними шляхами”. Такі школярі механічно заучували матеріал без його логічного осмислення, при цьому більшість з них виявляли старанність, але витрачали більше часу на підготовку до уроків.

Для отримання позитивної оцінки, діти вдавались до списування, використовували підказки, прагнули “вгадати” результат арифметичної дії; механічно комбінуючи цифрові дані та ін. Мислення як процес пошуку правильного розв'язання задачі у таких дітей формується повільно. Володіння мисленнєвими операціями (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, класифікація, виключення та ін.) недостатньо розвинуті.

Під час проведення бесід з учнями ми виявили, що 77 % досліджуваним подобається виконувати легкі завдання, невеликі за об'ємом, або такі, які раніше вже виконували, оскільки діти не відчувають труднощів при їх виконанні і не витрачають багато часу. Молодшим школярам у кількості 23 % подобається виконувати складні завдання, але такі, які не потребують довгого обдумування.

Про особливості мисленнєвої діяльності свідчать дослідження психолога А.І. Ліпкіної. Автор виявила, що стисло переказати учням вдається важче, ніж детально. Розповісти коротко означає виділити саме головне. Заданий текст інтелектуально пасивні учні вивчають напам'ять, маленькими частинами, без виділення логічних частин; матеріал переказують майже дослівно, але не можуть дати жодної відповіді щодо прочитаного тексту, погано розуміють зміст вивченого. При написанні творів, часто плутають події тексту, багато чого пропускають і допускають помилки. Наприклад, різного роду завдання інтелектуально пасивні учні намагаються вирішувати комбінуванням даних завдань у всіх можливих сполученнях. Ці особливості в дітей проявляються по-різному. У деяких вони виражені більш яскраво й повно, в інших – менше [4, 7].

Невміння і небажання мислити призводять до відмови дитиною від активної мисленнєвої діяльності. Саме ця характеристика відрізняє неуспішних дітей, яких називають “інтелектуально пасивними” і є причиною їх низької результативності в учінні. Інтелектуально пасивні діти характеризуються нездатністю (або низький рівень розвитку такої здатності) до самостійного аналізу необхідних знань, добору та виконання певних розумових операцій під час розв'язання пізнавальних завдань, “зісковзування” на механічне запам'ятовування і відтворення матеріалу або використання неадекватних, але звичних способів дій у проблемних ситуаціях.

Досить вагомим аргументом є те, що в інтелектуально пасивних дітей спостерігаються своєрідні інтелектуальні лінощі. В. С. Юркевич, аналізуючи рівні розвитку пізнавальної потреби, характеризує “розумову лінь” (фактично інтелектуальну пасивність) як результат відсутності в дитини допитливості. Під допитливістю автор розуміє таку пізнавальну діяльність, яка не пов'язана із зовнішнім підкріпленням (прямим спонуканням дорослого, можливістю заохочення, особливо привабливим результатом діяльності) [11, с.85].

Отже, вивчаючи особливості поведінки молодших школярів з низькою результативністю в учінні виявлена інтелектуальна пасивність, розглядається як критерій виділення особливої категорії

дітей – інтелектуально пасивних, що і спричиняє пасивну орієнтацію у поведінці [10, с.251]. Така орієнтація формується під впливом ряду факторів таких, як неблагополучне матеріальне і соціальне положення сім'ї дитини у сучасному соціально-економічному суспільстві; інтелектуальна пасивність дитини; негативна оцінка дитини значущими дорослими; психофізичні травми; особливості сімейного виховання.

Пасивна поведінка молодших школярів пов'язана як з неправильним ставленням батьків до дитини, так і з деякими психологічними особливостями самого школяра. Така поведінка виникає; по-перше, при занадто великій гіперопіки дітей з боку батьків. У таких родинах нерідко виростають байдужі, мляві, сумовиті діти. По – друге, у заможних родинах, де все за дітей роблять батьки та дорослі брати і сестри. Такі діти стають інфантильними. По-третє, пасивність виникає через надмірні вимоги батьків до безумовної слухняності дитини.

Пасивність у поведінці дитини виявляється у двох формах: справжня й ідентифікації з різними формами пасивності (сором'язливість, замкнутість, відчуженість та ін.). Ідентифікація виникає як форма успішної захисної поведінки, в процесі інтеріоризації вона переходить у справжню пасивність. Справжня пасивність і ідентифікація з пасивністю є неуспішними формами поведінки в соціумі, оскільки вони не сприяють накопиченню досвіду конструктивної взаємодії і призводять до деформації “образу – Я”.

Наші спостереження за молодшими школярами з низькою результативністю в учінні, які виявляють пасивну орієнтацію у своїй поведінці показали, що такі діти безініціативні, ні з ким не товаришують, сором'язливі, замкнуті, тривожні, невпевнені у собі, не можуть адаптуватися до умов та вимог навчально-виховного процесу. Такі форми поведінки виступають спочатку як реакція емоційна або захисна, потім стають стереотипною стратегією поведінки.

При зовнішній подібності проявів пасивної орієнтації у поведінці, яка спричиняє певні труднощі в учінні, поведінці, міжособистісних відносинах, психологічна структура і причини останніх можуть бути досить різноманітними. Це, в свою чергу, потребує не тільки визначення певного провідного чинника даного негативного поведінкового прояву, а й наступного застосування комплексу спеціально розроблених корекційних форм психолого-педагогічної діяльності.

Подолання пасивної орієнтації у поведінці молодших школярів можливе за умови спеціально організованих соціально-виховних

заходів, які спрямовані на підвищення рівня психічного розвитку і оптимізації процесу взаємодії дітей з однолітками та дорослими.

Тому, для попередження виникнення інтелектуальної пасивності, і, як наслідок, пасивної орієнтації у своїй поведінці необхідне раннє діагностування таких учнів, проведення спеціальної роботи з метою профілактики інтелектуальної пасивності, попередження можливих труднощів в учінні, розвитку в них пізнавальних інтересів і мотивації, формування адекватної самооцінки, яка стосується особистісних якостей дітей, її досягнень і можливостей. Зміна орієнтації у поведінці можлива лише при комплексному підході до надання психологічної допомоги як учню, такі вчителям і батькам.

Шляхом подолання інтелектуальної пасивності у навчальній діяльності можна забезпечити дитині успіх у розв'язанні пізнавального завдання. Наприклад, застосовувати під час навчання елементи дидактичних ігор, що допоможе змінити негативне ставлення до інтелектуальної діяльності. Однак, введення ігрових дій не вирішує дану проблему повністю (хоча інтелектуальна пасивність піддається корекції). Визначається той факт, що за межами ігрової ситуації дії учнів виконуються неефективно і в багатьох випадках неправильно.

Отже, навчання інтелектуально пасивних дітей потребує поетапного формування розумових дій, запропонованого П.Я. Гальперінім. Відповідно до цього відбуваються особливі процеси, на яких і будується процес навчання. Теоретично автором було доведено, що у ході такого поетапного формування можуть бути отримані навички не тільки вирішення конкретного завдання, але й суміжних з ним завдань. До того ж складається своєрідна "дисциплінованість мислення", долається ефект "броунівського руху думок" тощо [3].

Під час роботи з таким дітьми вчителів необхідно застосовувати "методику успіху", розвивати пізнавальні процеси, прийоми активізації уваги учнів, відводити більше часу для висловлювання своєї думки біля дошки, враховувати інтереси та наміри учнів, не застосовувати різкі зауваження, оскільки це сильніше сповільнює процес мислення. У роботі з інтелектуально пасивними дітьми та відповідно пасивної орієнтації у поведінці необхідно враховувати наступне: важкість переключення на новий вид діяльності, тому, потрібно приділяти більше часу для правильного його виконання; домашні завдання не слід робити "всі разом", а по черзі з паузами 15-30 хв., щоб дитина встигла переключити свою увагу.

Зі школярами, які не відразу знаходять спосіб розв'язання задач, вчителів необхідно працювати з ними більше і повільнішими

темпами. Перевіряючи виконане завдання, від учня вимагати пояснення, запропонувати розповісти правило, навести відповідний приклад.

Інтелектуально пасивних учнів потрібно заздалегідь, попереджувати про зміну діяльності, щоб вони змогли налаштуватися на наступну роботу. Під час розмови необхідно встановити з дитиною візуальний контакт. Разом з батьками привчати дитину слідувати за часом, робити завдання за годинником (збиратися до школи, робити урок, гуляти...) та поступово зменшувати час. Прийняти таку поведінку за нормальну, не робити зауважень, не нав'язувати власну думку. Застосовувати похвалу, заохочення, більш позитивні емоції.

Висновки. При переході із класу в клас молодші школярі опиняються в ситуації гострого конфлікту, в основі якого лежать суперечності між змістом навчального матеріалу та труднощами у добірї прийомів його засвоєння. Це призводить до зниження мотивації учіння, порушення поведінки, зростає невпевненість у своїх силах і можливостях, і, як наслідок, низька результативність в учінні. За умови впливу негативних факторів можливий перехід до неадекватної та деструктивної поведінки.

У ході дослідницько-експериментальної роботи ми дійшли висновку, що з метою зміни пасивної поведінки молодшого школяра на активну треба організовувати навчальний процес так, щоб: розвивати пізнавальний інтерес учнів до інтелектуальної діяльності; приділяти достатньої уваги таким дітям; підвищувати самооцінку, мотивацію навчання, розвивати довільність психічних процесів та поведінки; формувати сприятливий психологічний клімат у колективі.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми інтелектуальної пасивності школярів і пасивної орієнтації у поведінці. Подальші вивчення вимагають поглибленого аналізу цілісної системи поведінки учнів молодшого шкільного віку з метою підняття результативності в учінні.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: шляхи реалізації // Рідна школа. – 2000. – № 1. – С. 10-14.
2. Богоявленский Д.М., Менчинская И.А. Психология усвоения знаний в школе. – М.: Изд. АПН РСФСР, 1959. – 345 с.
3. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М., 1968. – С. 247-283.

4. Липкина А.И. К вопросу о методах выявления самооценки как личностного параметра умственной деятельности // Проблемы диагностики умственного развития учащихся. – М., 1975. – 44 с.
5. Матюхина М.В. Мотивація навчання молодших школярів. – М., 1984.
6. Матюшкин А.М. Психологічна структура, динаміка й розвиток пізнавальної активності // Питання психології. – 1982. – №4. – С.5-17.
7. Менчинская Н.А. Обучение и умственное развитие // Материалы к симпозиуму “Обучение и развитие” / Под ред. Н.А. Менчинской и др. – М.: Просвещение, 1966. – С. 5-8.
8. Орлова Л. В. Що таке інтелектуальна пасивність? // Початкова школа. – 1996. – №7. – С.26-29.
9. Платонов К.К. Краткий словарь системы психологических понятий. – М.: Высшая школа, 1984. – 174 с.
10. Славина Л.С. Важкі діти / За редакцією В.Є. Чуднівського. – М., Воронеж, 1998. – 447 с.
11. Юркевич В.С. Развитие начальных уровней познавательной потребности школьника // Питання психології. – 1980. – №2. – С.83-92.

This article discusses the basic guiding principle of intellectual passivity of students. Defined group of children with different types of intellectual passivity, difficulties in learning. Describe psychological characteristics in the behavior of passive targeting younger pupils with low achievements in learning. A basic form of work.

Key words: intellectual passivity, low efficiency in learning, younger ones, passive orientation in behavior.

Отримано: 16.03.2010

УДК 159.923:316.6

Г. І. Сизко

Характеристика прояву гуманного ставлення до людей із фізичними вадами у майбутніх педагогів

У статті розглянуто проблему становлення гуманної особистості вчителя. Проаналізовано питання самоосвіти та шляхи професійно-педагогічної підготовки. Визначено структуру гуманних взаємин та умови, необхідні для становлення гуманності у майбутніх педагогів. Здійснено дослідження рівня сформованості гуманності у студентів.

Ключові слова: навчально-виховний процес, гуманність, гуманізм, гуманістичне виховання, гуманізація відносин, гуманізація освіти, гуманне виховання.

В статье рассматривается проблема становления гуманной личности учителя. Проанализированы вопросы самообразования и пути профессионально-педагогической подготовки. Определена структура гуманных отношений, а также условия, необходимые для становления гуманности будущих педагогов. Выполнено исследование уровня сформированности гуманности у студентов.

Ключевые слова: учебно-воспитательный процесс, гуманность, гуманизм, гуманистическое воспитание, гуманизация отношений, гуманизация образования, гуманное воспитание.

Постановка проблеми. Проблема людей з особливими потребами, а саме – з фізичними вадами, стає дедалі гострішою, актуальнішою внаслідок зростання захворюваності населення України. Недостатня увага суспільства до цієї категорії людей, відсутність для них місць на ринку праці та певної відчуженості суспільства не створюють умов повноцінного формування в них активної життєвої позиції, стійкого позитивного світогляду, виникає недовіра до соціального середовища, до звичайних людей.

Однією з умов вирішення цієї проблеми є докорінна перебудова суспільної етики та реалізація гуманістичної концепції розвитку особистості. Необхідно повністю змінити ціннісні орієнтації соціального оточення; ставити і вивчати проблеми соціалізації людей з фізичними вадами; пристосування людини з фізичними вадами до вступу в суспільство, адаптацію до навколишнього середовища; створити належну підготовку суспільства до прийняття таких людей.

Особливе значення у вирішенні проблеми щодо гуманності у ставленні до людей із особливими потребами відіграє роль учителя,